

УДК 376.2.016:81-028.31

DOI 10.32626/2413-2578.2020-15.44-55

Ю.В. Галецька
yuliyagala@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8096-3242>

**ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ
НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ПОМІРНИМ ТА ТЯЖКИМ СТУПЕНЕМ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОРУШЕННЯ**

Відомості про автора: Галецька Юлія, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: особливості організації навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з помірним та тяжким ступенем інтелектуальної недостатності. E-mail: yuliyagala@ukr.net.

Contact: Haletska Yuliya, Ph.D., assistant of speech therapy and special techniques department Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National

University, Kamianets-Podilsky, Ukraine. Academic interests: feature the organization of educational and correctional-developing work with children with the moderate and severe mental retardation.

Галецька Ю.В. Програма формування соціально-побутових навичок у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення. У статті здійснено опис результатів формувального експерименту із впровадження програми із соціально-побутового орієнтування та корекційно спрямованої методики формування соціально-побутових навичок у дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями. Доцільність запровадження розробленої нами програми та спеціальної методики формування навичок самообслуговування була підтверджена експериментально (у вихованців діагностується переважно достатній та низький рівень, діти частково володіють навичками самообслуговування, потребують допомоги під час їжі, одягання і роздягання, при виконання доручень та нескладної роботи потрібен контроль). Порівняння рівнів сформованості соціально-побутових навичок у дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями експериментальної та контрольної групи до і після дослідного навчання показало ефективність запровадження спеціальної методики формування соціально-побутових навичок. Після дослідного навчання в експериментальній групі втричі більше дітей знаходяться на високому рівні сформованості соціально-побутових навичок. Ці діти виконують самостійно операції з напрямків: навички прийому їжі, навички особистої гігієни, навички одягання, побутові навички. У вихованців спостерігається зацікавленість до власної діяльності та дій інших дітей, вони можуть пояснити свою діяльність.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, програма формування соціально-побутових навичок, діти з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями.

Галецкая Ю.В. Программа формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой степенью интеллектуального нарушения. В научной статье описаны результаты формирующего эксперимента по внедрению программы по социально-бытовому ориентированию и коррекционно направленной методики формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренными и тяжелыми интеллектуальными нарушениями. Целесообразность внедрения разработанной нами программы и специальной методики формирования навыков самообслуживания была подтверждена экспериментально (у воспитанников диагностируется преимущественно достаточный и низкий уровень, дети частично владеют навыками

самообслуживания, нуждаются в помощи во время еды, одевания и раздевания, при исполнении поручений и несложной работы нужен контроль). Сравнение уровней сформированности социально-бытовых навыков у детей с умеренными и тяжелыми интеллектуальными нарушениями экспериментальной и контрольной группы до и после опытного обучения показало эффективность внедрения специальной методики формирования социально-бытовых навыков. После опытного обучения в экспериментальной группе втрое больше детей находятся на высоком уровне сформированности социально-бытовых навыков. Эти дети выполняют самостоятельно операции по направлениям: навыки приема пищи, навыки личной гигиены, навыки одевания, бытовые навыки. У воспитанников наблюдается интерес к своей деятельности и действиям других детей, они могут объяснить свою деятельность.

Ключевые слова: социально-бытовое ориентирование, программа формирования социально-бытовых навыков, дети с умеренными и тяжелыми интеллектуальными нарушениями.

Haletska Y. The program of forming of social-home skills in children with the moderate and hard mental backwardness. This article provides a description of the results of forming experiment with the implementation of the program of social-home orientation and special methodology of forming social-home skills in children with the moderate and hard mental backwardness. The effectiveness of the developed and proven in the practice of special institution for disabled children research studies defined in two ways: by comparing the levels of social-home skills in children with the moderate and hard mental backwardness before and after the research training; comparing the levels of social-home skills in children with the moderate and hard mental backwardness in the experimental and control group (control group studied at the standard program by traditional methods of work). Comparison of levels of social-home skills in children with the moderate and hard mental backwardness experimental and control groups before and after the research study showed the effectiveness of the introduction of a special methodology of forming social-home skills. After research training in the experimental group three times more children are at high levels of the development of social-home skills. These children have formed the following skills: eating skills, skills for personal hygiene, dressing skills, home skills. The pupils interest their own activities and actions of other children, they can explain their activities.

Keywords: social-home orientation, program of forming of social-home skills, children with the moderate and hard mental backwardness.

Постановка проблеми. Соціально-побутова діяльність дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями є першим

етапом формування трудових дій і сприяє їх соціальній адаптації. Основою її є сукупність життєво значимих знань, практичних вмінь, навичок, що визначають поведінку суб'єкта у повсякденній діяльності. Визначено, що соціально-побутові навички формуються лише шляхом тривалого та систематичного навчання й тренування. Результативність навчання та виховання цієї категорії дітей залежить від дотримання таких умов: необхідність планування роботи у відповідності з індивідуальними особливостями та потребами дитини в різні періоди життя; систематичність та послідовність формування знань, вмінь, навичок, що передбачають досягнення дитиною конкретного результату; покрокове формування та словесний супровід дій; сприяння емоційно позитивному та свідомому відношенню вихованців до побутових дій, які дозволяють зменшити їх залежність від оточуючих людей; застосування різних видів педагогічної допомоги; наступність у роботі педагогічного, медичного та обслуговуючого персоналу; постійність вимог з боку дорослих; використання реальних предметів як засобів наочності; наявність в дитячому будинку кімнат, які відповідають призначенню певної зони (кухонна, житлова, санітарно-гігієнічна тощо).

Метою статті є опис результатів формувального експерименту із впровадження програми із соціально-побутового орієнтування та корекційно спрямованої методики формування соціально-побутових навичок у дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичною основою наукового пошуку стали дослідження Б.Л. Бейкера, А.Д. Брейтмана, О.В. Гаврилова, Ю.М. Кислякової, Т.В. Лісовської, М. Пітерсі, М. Пішчек, Л.М. Шипіциної та інших.

Виклад основного матеріалу. Навчанням було охоплено 40 дітей 1-х та 2-х класів (помірна та тяжка ступінь інтелектуального порушення). Ці вікові групи були обрані в зв'язку з тим, що на 1-му і 2-му роках навчання формують навички самообслуговування, надалі їх закріплюють та вдосконалюють, і від того наскільки ефективно буде здійснюватись корекційно-виховна робота в даному напрямку, буде залежати успішність становлення соціально-побутових навичок і подальші трудові дії. В усіх вихованців спостерігалися порушення дрібної моторики; у дітей з тяжкими інтелектуальними порушеннями також значно недорозвинуте або повністю відсутнє мовлення, внаслідок чого вони часто не могли висловити свої потреби, бажання; зрозуміти вказівки дорослого.

До дітей з тяжкими інтелектуальними порушеннями ми застосовували індивідуальний та диференційований підхід, адаптували навчальний матеріал до можливостей цієї категорії дітей, збільшували кількість повторень, надавали більше часу на виконання завдань,

створювали на заняттях ігрові ситуації, надавали різні види допомоги, що дозволило більш успішно організувати корекційно-виховну роботу в спеціальному закладі, виховувати позитивне ставлення до самообслуговування, оскільки мотивація формувалася на основі доступного для них виду діяльності.

При навчанні і вихованні дітей з помірним та тяжким ступенем інтелектуального порушення ми керувалися загально-педагогічними принципами, використовували ті ж методичні прийоми й засоби впливу на вихованців, що й вчителі спеціальних загальноосвітніх шкіл. В процесі роботи ми застосовували бесіду, пояснення, показ, демонстрацію, вправи, практичні роботи учнів тощо. Проте, застосовуючи загальновідомі методи навчання ми вносили в них певні корективи, забезпечували конкретизацію їх відповідно до особливостей цієї категорії дітей. Зокрема, ми дотримувалися таких вимог корекційної педагогіки [4]:

- 1) ґрунтовна підготовка учнів до сприймання нового навчального матеріалу як на початкових етапах, так і протягом подальшого навчання перед вивченням нових тем і розділів програми;
- 2) простий, максимально доступний дітям виклад матеріалу. Для досягнення розуміння дітьми більш складних понять, засвоєння навичок, матеріал подається невеликими частинами. Складне поняття або дія вивчаються поетапно: від конкретного до узагальненого;
- 3) максимально можлива предметність і наочність у навчанні. Враховуючи конкретний характер мислення дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями, при поясненні нового навчального матеріалу і при формуванні в них вмій та навичок ми постійно вдавалися до наочності, організовували практичну діяльність вихованців з конкретними предметами, малюнками, опираючись на їх досвід, дотримуючись принципу – від відомого до невідомого;
- 4) дотримання уповільненості у навчанні. У дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями надзвичайно повільно відбувається процес сприймання і особливо усвідомлення та мовне оформлення результатів цих процесів. У відповідності з цим, ми дотримуватись повільного темпу при поясненні матеріалу чи способів виконання певних дій; доводилось постійно повертатись до раніше поясненого, вдаватись до систематичного повторення викладеного, розкладати складні системи знань на дрібні частини, зупинятись окремо на кожній з них, давати учням більше часу на обмірковування відповідей, на виконання практичного завдання, не поспішати враховуючи повільність утворення у них тимчасових зв'язків, понять, затримку у формуванні навичок;
- 5) забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до вихованців. Ця вимога особливо актуальна у дитячому будинку для

дітей-інвалідів, так як склад кожної вікової групи є дуже неоднорідним щодо загального розвитку і підготовленості до навчання, а також щодо характеру дефекту. Проводячи заняття, вихователь повинен забезпечувати диференційований підхід до вихованців, враховувати різний темп праці дітей, рівень їх працездатності і зміни його протягом заняття, зважати на продуктивність праці кожної дитини. Якщо окремі вихованці у групі, порівнюючи з іншими, швидше і легше опановують програмний матеріал з певного навчального предмету і можуть засвоїти більший його обсяг, не слід їх затримувати на рівні групи. Для таких дітей потрібно поступово збільшувати обсяг знань і навичок, домагатись найвищого рівня розвитку їх сил і здібностей. Педагогу слід уникати такого небажаного явища, коли окремі, особливо непідготовлені до навчальної праці, вихованці просиджують цілі уроки, нічого не роблячи, або виконують ті чи інші дії без їх розуміння: малюють, виконують певні операції, не розуміючи їх суті і значення. Ці діти теж повинні залучатись до праці. Їм слід давати інші, простіші завдання посильні для них;

б) в процесі проведення заняття вихователь повинен терпляче ставитись до повільності вихованців, всіляко підтримувати найменші прояви їх ініціативи, допитливості, стимулювати до самостійної праці.

Одним з керівних принципів в ставленні педагога до вихованців має бути: опора на більш розвинені сторони особистості дитини, на позитивне в їх поведінці.

Результати констатувального експерименту показали, що у дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями молодшого шкільного віку (6/7-10/11) років переважно низький та достатній рівень сформованості соціально-побутових навичок [2]. Причинами цього є не лише вроджені порушення розвитку, недостатнє використання індивідуального та диференційованого підходу, а й недосконалість змісту діючої програми із «Соціально- побутового орієнтування», яка розроблена у 1984 році і є застарілою на даному етапі. Тому нами була розроблена програма занять із

«Соціально-побутового орієнтування» для 1-2 класів дітей з помірними інтелектуальними порушеннями, з якими проводилось дослідне навчання (див.табл. 1, 2), і також для підготовчого та 3 -4 класів.

Таблиця 1 Програма з соціально-побутового орієнтування (1 клас)

№	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Досягнення вихованців	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1.	60	Самообслуговування. Гігієна тіла. Використання предметів	Вихованець має: - вміти виконувати дії, пов'язані з гігієною	Уточнення уявлень про предмети санітарії і гігієни, їх

		<p>особистої гігієни за призначенням.</p> <p>Дії, пов'язані з гігієною тіла: мити, витирати, чистити, полоскати, зачісуватися.</p> <p>Підтримання чистоти тіла. Миття ніг.</p> <p>Користування носовою хустинкою.</p> <p>Ранковий і вечірній туалет.</p> <p>Одягання і роздягання.</p> <p>Стеження за своїм зовнішнім виглядом (заправляти сорочку в штани, защібати сорочку і штани на всі гудзики, натягати панчохи як треба, розправляти складки комірця).</p> <p>Розрізнення і називання предметів одягу та взуття.</p> <p>Порядок одягання різних частин одягу.</p> <p>Застібання і розстібання гудзиків.</p> <p>Заправляння і приготування постелі.</p> <p>Приєм їжі.</p> <p>Предмети, потрібні для прийому їжі.</p> <p>Основні предмети харчування і страви.</p> <p>Навички прийому їжі (перед їжею мити руки, правильно тримати ложку, правильно нею користуватися, не розливаючи їжу, уміти їсти охайно, не кидаючи їжу на стіл і на підлогу).</p>	<p>тіла: мити, витирати, чистити, полоскати, зачісуватися;</p> <p>підтримувати чистоту тіла, мити ноги; користуватися носовою хустинкою; здійснювати ранковий і вечірній туалет;</p> <p>стежити за своїм зовнішнім виглядом (заправляти сорочку в штани, защібати сорочку і штани на всі гудзики, натягати панчохи як треба, розправляти складки комірця); називати і розрізняти предмети одягу та взуття;</p> <p>знати порядок одягання різних частин одягу; вміти застібати і розстібати гудзики; заправляти і готувати постіль;</p> <p>знати предмети, потрібні для прийому їжі;</p> <p>називати основні предмети харчування і страви; володіти навичками прийому їжі.</p>	<p>використання.</p> <p>Формування дій, пов'язаних з особистою гігієною, на основі процесу наслідування.</p> <p>Розвиток мисленнєвих процесів на основі розрізнення предметів одягу та взуття; предметів, потрібних для прийому їжі.</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування порядку одягання різних частин одягу.</p> <p>Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу назвами засобів особистої гігієни, предметів одягу.</p> <p>Формування елементів самостійної діяльності на основі знань про правила особистої гігієни, підтримання чистоти одягу і взуття.</p> <p>Виховання особистісних якостей (охайності, дисциплінованості, слухняності).</p>
2.	20	<p>Знання про себе. Знання свого ім'я, прізвища.</p> <p>Частини тіла. Їх призначення.</p>	<p>Вихованець має:</p> <p>- знати своє ім'я, прізвище;</p> <p>- називати і показувати частини</p>	<p>Розвиток мовлення через правильну вимову свого імені, прізвища.</p> <p>Розвиток пам'яті на</p>

		<p>Твої руки і ноги. Їх призначення та догляд за ними.</p> <p>Твої очі та вуха. Їх призначення і догляд.</p> <p>Звуки в природі.</p> <p>Твій ніс та язик.</p> <p>Розпізнавання різних запахів, смаків.</p> <p>Догляд за носом і ротом.</p>	<p>тіла;</p> <p>- мати уявлення про призначення частин тіла;</p> <p>- розпізнавати звуки в природі, різні запахи, смаки;</p> <p>- доглядати за носом і ротом.</p>	<p>основі запам'ятовування назв частин тіла та їх розміщення.</p> <p>Розвиток мисленневих процесів на основі визначення призначення різних частин тіла.</p> <p>Розвиток зорових, слухових, смакових, дотикових відчуттів на основі формування вміння їх розпізнавати.</p>
3.	30	<p>Дитина і соціум.</p> <p>Праця дорослих та дітей.</p> <p>Обов'язки дорослих: що робить мама, тато, дідусь, бабуся, брат, сестра, на роботі, вдома, в школі.</p> <p>Що повинні робити діти в групі.</p> <p>Розпорядок дня.</p>	<p>Вихованець має:</p> <p>- бути ознайомлений з працею дорослих та дітей;</p> <p>- мати уявлення про обов'язки дорослих;</p> <p>- знати що повинні робити діти в групі;</p> <p>- дотримуватися розпорядку дня.</p>	<p>Формування уявлень про працю дорослих та заняття дітей.</p> <p>Розвиток мовлення на основі поповнення словникового запасу про працю дорослих та заняття дітей..</p> <p>Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування обов'язків дітей в закладі.</p> <p>Виховання дисциплінованості через дотримання режимних моментів.</p>
4.	30	<p>Навички поведінки.</p> <p>Зберігання речей в певному порядку.</p> <p>Участь у лінійці.</p> <p>Уміння вітатися, прощатися, дякувати, спокійно сидіти за столом.</p> <p>Сідати за стіл і виходити з-за столу з дозволу вихователя.</p> <p>Відпрошування у туалет під час занять.</p>	<p>Вихованець має:</p> <p>- зберігати речі в певному порядку;</p> <p>- брати участь у лінійці;</p> <p>- вміти вітатися, прощатися, дякувати, спокійно сидіти за столом;</p> <p>- сідати за стіл і виходити з-за столу з дозволу вихователя;</p> <p>- відпрошуватися у туалет під час занять.</p>	<p>Формування вмінь зберігати речі в певному порядку, поводитися під час занять.</p> <p>Виховання дисциплінованості, слухняності на основі дотримання розпорядку дня, правил поведінки в закладі, на прогулянці.</p> <p>Виховання охайності через дотримання чистоти робочого місця, місця гри.</p>

Таблиця 2 Програма з соціально-побутового орієнтування (2 клас)

№	К-ть год.	Зміст навчального матеріалу	Досягнення вихованців	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи
1.	50	<p>Самообслуговування. Гігієна тіла. Стеження за чистотою рук і ніг. Миття рук без нагадування вихователя після відвідування туалету і усякого забруднення. Чищення зубів. Полоскання роту. Користування носовою хустинкою. Ранковий і вечірній туалет.</p> <p>Одягання і роздягання. Акуратне складання знятих предметів одягу без нагадування вихователя. Стеження за чистотою свого одягу і взуття. Чищення забрудненого взуттєвою і платтяною щітками. Застібання і розстібання гудзиків. Розрізнення чи всі гудзики на місці. Прання дрібних речей: хустки, коміри, шкарпетки, панчохи, трусики. Заправлення і приготування постелі. Приєм їжі. Миття рук перед їжею без нагадування вихователя. Навички прийому їжі</p>	<p>Вихованець має: стежити за чистотою рук і ніг; мити руки без нагадування вихователя після відвідування туалету і усякого забруднення; вміти чистити зуби і полоскати рот; користуватися носовою хустинкою; вміти здійснювати ранковий і вечірній туалет; акуратно складати зняті предмети одягу; стежити за чистотою свого одягу і взуття, чистити забруднене; застібати і розстібати гудзики; розрізняти чи всі гудзики на місці; вміти прати дрібні речі: хустки, коміри, шкарпетки, панчохи, трусики; заправляти і готувати постіль; мити руки перед їжею без нагадування вихователя; володіти навичками прийому їжі; знати продукти, які заборонено вживати; вміти накривати стіл скатертиною, сервірувати приладами;</p>	<p>Закріплення уявлень про предмети санітарії і гігієни, їх використання. Формування дій, пов'язаних з особистою гігієною, на основі процесу наслідування.</p> <p>Розвиток мисленневих процесів на основі розрізнення предметів одягу та взуття; предметів, потрібних для прийому їжі. Розвиток пам'яті на основі запам'ятовування різних частин одягу; продуктів, які заборонено вживати, видів посуду. Розвиток мовлення на основі збагачення словникового запасу назвами засобів особистої гігієни, предметів одягу, продуктів харчування. Формування елементів самостійної діяльності на основі знань про правила</p>

		<p>(правильно тримати ложку, правильно нею користуватися, не розливаючи їжу, уміти їсти охайно, не кидаючи їжу на стіл і на підлогу). Продукти, які заборонено вживати. Накривання столу скатертиною, сервіровка приладами. Правильне використання та догляд за посудом. Миття посуду. Запарювання чаю. Сортування овочів, промивання.</p>	<p>мати уявлення про правильне використання та догляд за посудом, мити посуд; вміти запарювати чай; сортувати та мити овочі.</p>	<p>особистої гігієни, підтримання чистоти одягу і взуття. Виховання особистісних якостей (охайності, слухняності).</p>
2.	10	<p>Знання про себе. Моя зовнішність. Короткі розповіді про зовнішність: свою, мами, тата, вихователя, дітей в групі. Що треба знати про себе (прізвище, ім'я, домашня адреса, адреса закладу, телефони зв'язку).</p>	<p>Вихованець має: мати уявлення про свою зовнішність; розповідати про зовнішність близьких, вихователя, дітей в групі; знати своє ім'я, прізвище, домашню адресу, адресу закладу, телефони зв'язку.</p>	<p>Формування уявлень про свою зовнішність та зовнішність близьких. Розвиток мовлення на основі розповідей про зовнішність. Розвиток пам'яті на основі запам'ятання знань про себе.</p>
3.	40	<p>Дитина і соціум. Світ звуків. Розпізнавання голосів дітей в групі. Слухання і розпізнавання звуків в навколишньому середовищі: спів пташок, голоси тварин, шуми транспорту, музичні інструменти. Вибір місця для безпечної гри. Небезпечні речовини (ліки, побутова хімія, горючі речовини).</p>	<p>Вихованець має: розпізнавати голоси дітей в групі; вміти слухати і розпізнавати звуки в навколишньому середовищі; обирати місця для безпечної гри; знати про небезпечні речовини (ліки, побутова хімія, горючі речовини) та заборону їх використання.</p>	<p>Формування уявлень про визначення місця для безпечної гри. Розвиток пам'яті на основі запам'ятання небезпечних речовин, які заборонено використовувати. Розвиток слухових, відчуттів на основі формування вміння їх розпізнавати.</p>

4.	40	<p>Навички поведінки. Правила безпечної поведінки в закладі. Накривання на стіл. Прибирання посуду після їжі. Витирання чи миття клейонку (скатертину) після їжі. Заправлення постелі (струснути простирadlo, розстелити ковдру, покривало, збити подушку). Миття підлоги в спальній або груповій кімнаті. Небезпечні знайомства. Відмова від пропозицій незнайомих погуляти, покататися в машині.</p>	<p>Вихованець має: дотримуватися правил безпечної поведінки в закладі; вміти накривати на стіл; прибирати посуд, витирати скатертину після їжі; - заправляти постіль; мити підлогу в спальній або груповій кімнаті; знати про небезпечні знайомства; - розуміти необхідність відмови від пропозицій незнайомих погуляти, покататися в машині.</p>	<p>Формування навичок дотримання правил безпечної поведінки в закладі. Виховання дисциплінованості, слухняності на основі дотримання розпорядку дня, правил поведінки в закладі, на прогулянку; відмови від пропозицій незнайомих погуляти, покататися в машині. Виховання охайності через дотримання чистоти робочого місця, місця гри.</p>
----	----	---	--	--

На основі розробленої програми нами було проведено 192 заняття з предмету «Соціально-побутове орієнтування». Навчання соціально- побутовим навичкам відбувалось у таких формах: заняття, режимні моменти, прогулянки. Тривалість індивідуальних занять становила 10 хв., фронтальних – 35-40 хв. Заняття організовувались за такою структурою [3]: 1. Організація учнів; 2. Повідомлення чи повторення навчального матеріалу; 3. Повідомлення теми та завдань уроку; 4. Ознайомлення з об'єктом роботи; 5. Складання плану роботи; 6. Вправи на ознайомлення з правилами та прийомами роботи; 7. Виконання практичної роботи; 8. Оцінка якості виконаної роботи; 9. Підведення підсумків.

В процесі роботи ми використовували такі прийоми реалізації індивідуального підходу [5]:

- врахування різного рівня знань та уявлень про навколишнє середовище, зони актуального та найближчого розвитку;
- індивідуалізація завдань;
- визначення відповідного рівня допомоги.

Кожен вихованець в залежності від рівня розвитку, зони актуального та найближчого розвитку потребує різного рівня допомоги. Надмірна допомога призводить до пасивності дитини, а недостатня – до неможливості опанування відповідними знаннями, вміннями та навичками. В процесі роботи ми надавали кожній дитині спеціальну

допомогу, спрямовану на ліквідацію певних недоліків у знаннях, індивідуальних помилок. Одних вихованців, які не могли самостійно приступити до діяльності, ми стимулювали, заохочуючи до дії, підтримуючи. Других організовували, надаючи допомогу у встановленні послідовності виконання завдання, повторення інструкції, поділу завдання на частини, багаторазового повторення і показу способу виконання завдання чи дії.

Висновки. Впровадження розробленої спеціальної методики дозволило значно підвищити рівні сформованості соціально-побутових навичок дітей з помірними та тяжкими інтелектуальними порушеннями. Це проявилось у збільшенні в три рази кількості дітей з достатнім рівнем сформованості соціально-побутових навичок. У більшості дітей експериментальної групи підвищився рівень самостійності у виконанні соціально-побутових навичок, відбулись певні зрушення в оволодінні етапністю виконання самообслуговуючих дій, спостерігається зацікавленість до власної діяльності. Також відмічається позитивна динаміка просування індивідуальних показників кожної дитини в сфері самообслуговування.

Бібліографія

Гаврилов, О. (2010). Особливі діти в закладі і соціальному середовищі. Кам'янець-Подільський: Аксіома. **Галецька, Ю.** (2013). Особенности использования системы пиктограмм в процессе формирования социально-бытовых навыков у детей с умеренной и тяжелой умственной отсталостью // *Szkola specjalna*, № 3. **Гіренко, Н.** (2011). Соціально-побутове орієнтування в допоміжній школі. Слов'янськ. **Лисовская, Т.** (2010). Воспитание и обучение детей с умеренной и тяжелой интеллектуальной недостаточностью. Минск: БГПУ. **Пишчек, М.** (2006). Руководство по работе с детьми с умственной отсталостью. СПб: Речь.

References

Gavrilov, O. (2010). Osoblivi diti v zakladi i sotsialnomu seredovischi. Kam'yanets-Podil'skiy: Aksloma. **Galetska, Y.** (2013). Osobennosti ispolzovaniya sistemyi piktogramm v protsesse formirovaniya sotsialno- byitovyih navyikov u detey s umerennoy i tyazheloy umstvennoy otstalostyu // *Szkola specjalna*, № 3. **Girenko, N.** (2011). Sotsialno-pobutove orientuvannya v dopomizhniy shkoli. Slov'yansk. **Lisovskaya, T.** (2010). Vospitanie i obuchenie detey s umerennoy i tyazheloy

intellektualnoy nedostatochnostyu. Minsk: BGPU. **Pishchek, M.**
(2006). Rukovodstvo po rabote s detmi s umstvennoy otstalostyu.
SPb: Rech.

Received: 21.10.2019.

Accepted: 24.11.2019.